

Rácok, hajdúk, újkeresztények Egerben (1687–1699)

Kilencvenegy esztendei török uralom után 1687. december 17-én szabadult fel Eger. E kilenc évtizedes uralom nyilvánvalóan nem maradt nyom nélkül a városban. A város újjátelepülésének és újjáépülésének történetét azonban itt most a vallási-felekezeti szempontok szerint vizsgálom, hangsúlyosan azt, hogyan kezdődött meg a püspök nélküli püspöki székhely kiépülése. Hisz a töröktől felszabadult Eger első tizenkét esztendejében az akkori egri püspök, Fenessy György székhelyét továbbra is Kassán és Jászón tartotta, ahogy a 17. század folyamán elődei. Majd csak utódja, Telekessy István tért vissza az ősi székhelyre 1699-ben. A következőkben azt vizsgálom tehát, hogy miként kezdődött meg az egri egyházi újjáépítés, és az újraformálódó városi képbe hogy integrálták a különböző társadalmi csoportokat. Ennek körében nem vizsgálom a város és a kettős káptalani-püspöki földesuraság konfliktusát a szabad királyi városi rang elérése körül.

A kapitulációt követően körülbelül 4000 török hagyta el a várost. Ezzel egyidőben több szerzetesrend tábori képviselője is sikerrel szerzett ingatlanokat rendje számára. Így már az első napokban megjelentek a városban a jezsuiták, a minoriták és a ferencesek, majd 1689-ben a szerviták. A Szent Mihály-plébániatemplomot ideiglenesen a gyöngyösi ferencesrendi gvárdián, Palásthy András foglalta el, míg december 18-án a város felszabadulásáért tartott hálaadó misét a jezsuitáknak átadott mecsetben tartották meg.¹

Érdeemes röviden áttekinteni az egyes rendeket. A minoriták a város központi részén kaptak telket, amelyen akkor néhány lakóház és egy kisebb mecset állt. A mecsetet maga Fenessy püspök szentelte fel 1688. március 21-én, Egerben tett látogatása során. Az épületet egészen 1712-ig használta a rend, szinte változatlan formában. Az új templomra való gyűjtést már 1699-ben megkezdték, ám az csak 1715–1716-ra készült el.²

¹ *Sugár István*: Heves megye és Eger visszafoglalása a töröktől. Eger, 1987. 263–265.

² *Kovács Béla*: Az egri minoriták régi temploma és rendháza. Agria – Az Egri Múzeum Évkönyve 44. (2008) 137–139.

A minoriták telkét egyik oldalról az Eger-patak, míg a másik oldalról Noszvaj Ferenc kikeresztelkedett török újkeresztény polgár háza határolta.³

A ferencesek a város déli városfala mentén nyertek el egy mecsetet és öt házat. Ezen kívül állt még itt két kisebb épület, ennek egyikébe Philip Körber császári élelmezési biztos költözött. Az utca túloldalán pedig a várparancsnok, báró Buttler János háza állt a ferencesek mecsetjével szemben.⁴ Kovács Béla a feltételezhető szakrális kontinuitás miatt úgy vélte, hogy a mecsetből átalakított templomnak középkori előzményei voltak, és a Szent Demeter tiszteletére emelt templom állhatott itt a középkorban.⁵ A Palásthy András által ideiglenesen lefoglalt Szent Mihály plébániatemplomot a püspökség átvette, ezt követően a rend a katolikus templomnak felszentelt mecsetben tartotta szentmiséit. 1688-ban Palásthyt nevezték ki egri ferences házfőnöknek, mellé rendelték még Krusch Bernátot német hitszónoknak, valamint Kolocsányi Pál testvért. Rendháznak a patrónusaik, Borsicz János bíró és Tassy Mihály hevesi alispán özvegye, Csáktornyai Borbála jótéteményéből átalakított házakat használták. A ferencesek is az 1687-ben elnyert mecsetet használták még a 18. század elején, ahol három oltárt alakítottak ki, valamint egy szűk kis karzatot is építettek. Új templomuk 1705-ben, míg az új rendház 1714-ben épült meg.⁶

A jezsuita források bősége miatt az ő meglepedésükről tudjuk a legtöbbet. A jezsuiták számára először egy központi, a minoritákéhoz közel eső telket jelöltek ki, ám az Eger-patak közelsége és az árvízveszély miatt a rend inkább a nyugati városfal menti, Kiskapuhoz közel eső telket választotta. A telken egy mecset és 17 kisebb-nagyobb ház állt. Az egyik szomszédjuk Domonkos Jakab császári postamester volt, szemközt állt a török utáni első egri városháza. Közel volt a későbbi püspöki rezidencia és a káptalan provizorának, Farkas Jánosnak is a háza.⁷ 1690-ben sekrestyét építettek a kis jezsuita templomhoz, de 1692-ben már kijelölték az új templom és a kollégium helyét. A következő években számos tervváltozat született a templom és a rendház épületére vonatkozólag, ez kisebb nézetelté-

³ Kovács Béla: *Agria recuperata*. A töröktől visszafoglalt Eger újjáépítésének első éve. Eger, 2006. 118.

⁴ Uo. 76, 83. Körber és a ferencesek telke között két kisebb ház is volt, ezek egyikében egy császári sőtiszt lakott egy ideig. Johann Sebastian Hornig – közelebről ismeretlen tisztviselő – a Szepesi Kamarához intézett leveléből tudjuk, hogy a ferencesek szeretnék volna ezt a két házat is elnyerni, azonban a Kamara rendelkezése értelmében azt 1688 tavaszán még további célokra vissza kellett tartani, későbbi döntésig: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL), E 254, Repraesentationes, informationes ac instantiae, 113. csomó, 1688. április, Nr. 128., 1688. április 15.

⁵ Kovács Béla: *Eger középkori utcái*. *Agria – Az Egri Múzeum Évkönyve* 3. (1965) 85.

⁶ Karácsonyi János: *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. II. köt. Bp. 1924. 36–37; Heves megye műemlékei. II. köt. Szerk. Dercsényi Dezső – Voit Pál. Bp. 1972. 362–363.

⁷ Heves megye i.m. 529; Kovács B.: *Agria recuperata* i.m. 96–99.

rést is okozot az egri jezsuiták és az osztrák rendtartomány bécsi vezetése között. Az ünnepélyes alapkövetételre végül 1700-ban, Loyolai Szent Ignác ünnepén került sor.⁸

A szervita rend német provinciálisa, Simon Maria Wintschger a város visszafoglalását követően azzal a kéréssel fordult az uralkodóhoz, hogy az újonnan visszafoglalt területeken, de mindenekelőtt Pesten és Egerben a rend számára megfelelő telket biztosítsanak rendházuk és templomuk megépítésére, valamint ehhez gyümölcsösökertet és szőlőt is kaphassanak. Az uralkodó ezért 1688. június 30-án elrendelte az Udvari Kamarán keresztül Fischer Mihály, a Szepesi Kamara adminisztrátora részére, hogy a szervitáknak megfelelő telket biztosítson.⁹ Augusztusban a császári számvevő, Jakob Weigandt és az udvari kancellár, Strattmann gróf is levélben fordult a Szepesi Kamarához, hogy támogassák a rend egri letelepedését. A szervita rend első atyái 1689-ben érkeztek meg Egerbe. 1694-ben a vár alatt kaptak egy nagyobb telket, amelyen egy mecset, egy török iskola (mestrup) és 10 kisebb ház állt. A hagyomány szerint ezen a telken a középkorban a klarisszák kolostora állt, és a török épületek is ennek falaira épültek. A szerviták közelében feküdt a 17. század végén a kanonoki házak sora.¹⁰ A szerviták a Maklári-kapu előtti térségben kaptak földet gazdálkodásra, ám ez az ott kifolyó Eger-patak áradásainak voltak kitéve. Ahogy az egri szervita kolostor házfőnöke, Ignác atya írta a Kamarának, a városban maradt török újkeresztények is azt mesélték, hogy a török időkben sem használták azokat a földeket az árvíz veszélye miatt. Ezért a rend kérte, hogy a kolostorhoz közelebb eső Rác-kapu közelében kaphassanak földeket és egy kis szőlőt is. Továbbá kértek kaszálórétet is, mert azt addig egyáltalán nem jelölték ki számukra.¹¹

A szervitákkal egyidőben a pálosok is szerettek volna Egerben telket kapni és kolostort építeni. A pálosok egy mecsetet és ehhez tartozó telket kértek volna, valamint az Eger városán kívül eső, a középkorban a rend birtokában lévő Mária Magdolna kolostort szerették volna visszakapni. Bár az uralkodó támogatta kérésüket, a rend egri megtelepedése végül azonban nem valósult meg.¹²

A szerzetesrendeken kívül a püspökség is megkezdi a visszatérést, noha maga a főpásztor, Fenessy élete végéig Kassán és Jászón tartja székhelyét. Azonban nem sokkal a város visszafoglalását követően 1688 márciusában Egerbe érkezik, főként persze azért, hogy a Kamara által átadott

⁸ Heves megye i.m. 530–531.

⁹ Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA), Finanz- und Hofkammerarchiv (FHKA), Hoffinanz Ungarn (HFU), r.Nr. 322. fol. 913–914. 1688. június 30.

¹⁰ Kovács B.: *Agria recuperata* i.m. 142–143, 150–151, 156.

¹¹ MNL OL E 254 117. csomó 1689. február Nr. 96. 1689. február 2., Eger.

¹² ÖStA, FHKA, HFU, r.Nr. 322. fol. 467–468. 1688. június 15.

ingatlanokról tárgyaljon. A Hatvani-kapu közelében, a Szent Mihály plébániatemplom, a Hosszú-utca és a nyugati városfal által határolt területen kapott a püspök három nagyobb házat, amelyek korábban Ibrahim pasa városi házaiként szolgáltak. Egy 1690-ben kelt jelentés szerint a három ház részben vagy teljesen kőből épült, faragott tornácuk volt, és díszes tetőzet fedte őket.¹³ A források azonban a rezidencia kijelölése ügyében némi nézeteltérést mutatnak, ugyanis 1688 nyarán, alig néhány hónappal a püspök egri látogatását követően, a Haditanács az Udvari Kamarához fordult, hogy a Szepesi Kamara a várbeli palotát is a püspök részére jelölje ki, noha korábban a városi székesegyház melletti területen megfelelő ingatlant kapott.¹⁴ Egy évvel később sem rendeződött még a kérdés, mert 1689 májusában Urban Weniger egri harmincados jelentette a kamarának, hogy Buttler várparancsnok nem akarta elfogadni a Breuner-féle kamarai bizottság rendelkezését a várbeli palota átadásáról a püspöknek, hanem uralkodói rendeletet várt volna róla.¹⁵

Az egri káptalan nevében 1688. március 24-én Dorich Miklós éneklőkanonok és patai főesperes fordult kérvénnyel a Kamarához. A káptalan ennek eredményeképpen tizenhat házat kapott, így alakult ki a vártól a Német-kapu irányába a káptalansor.¹⁶ A középkorban a kanonokoknak a várban voltak lakóházai, a Szent János székesegyház közelében, ám a források alapján úgy tűnik, hogy a városban is bírtak házakat, mégpedig azon a területen, amit a 17. század végén visszakaptak. Az utcának a várhoz közelebb eső végén volt a középkorban a Szent Katalin-templom.¹⁷ Valószínűleg ennek a templomnak helyén emelkedő Kethudamecsetet kapta a testület templomul, az ígéret szerint addig, míg a várbeli Szent János székesegyház újjá nem épül. Ezt a kis templomot, amely a mai napig álló híres egri minaret tövében feküdt, Szent József tiszteletére szentelték fel.¹⁸ A templomot 1726-ig használta a káptalan, ekkor az Egerben letelepedő irgalmasrendieknek adták át.¹⁹ A káptalan tagjai templomuk átadását követően a 18. század közepére itteni házaikat is eladták, és a Hatvani-kapu és az Eger-patak közti térségben építették föl új, barokk palotáikat.²⁰

¹³ Heves megye i.m. 490–491.

¹⁴ ÖStA, FHKa, HFU, r.Nr. 322. fol. 803–806. 1688. június 28.

¹⁵ MNL OL E 254 118. csomó 1689. május Nr. 121. 1689. május 29.

¹⁶ *Nemes Lajos*: Eger város önkormányzata, 1687–1848. Eger, 2001. 9.

¹⁷ *Kovács B.*: Eger középkori i.m. 81–82.

¹⁸ Heves megye i.m. 407; *Kovács B.*: *Agria recuperata* i.m. 141–143, 150–151.

¹⁹ *Lipp Mónika*: Adalékok az egri irgalmasrendi templom és kolostor egykori berendezésének történetéhez. *Agria – Az Egri Múzeum Évkönyve* 45. (2009) 354.

²⁰ *Kovács B.*: Eger középkori i.m. 82.

A Szent Mihály plébániatemplomot az első pár hónapban a ferencesek használták, majd miután Fenessy György püspök kinevezte Nagy Jánost plébánosnak, átadták számára a templomot. Már az ő idejében megindult a templom felújítása. Három oltár építéséről tudunk ebből az időszakból: Szent Imre, Szent József és 1688–1691 között a Szűz Mária tiszteletére emelt oltár. Utóbbi elé temették el a plébánost is 1691-ben. A szentély alatt egy kriptá is kialakításra került. A korai feljegyzések alapján a templom többhajós lehetett.²¹ A templom felújítása lassan haladhatott azonban, mert Széchényi György esztergomi érsek 1692-ben levelében megfedte Fenessy György egri püspököt, hogy a felújítás késedelmet szenved, persze ha feltételezzük, hogy az érsek nem a várbeli romos székesegyházra gondolt. Kritizálta a püspököt, hogy a jászói templomot újítja fel és Nagyszombatban állíttat szép emlékművet, székesegyházának felújítása helyett. Azért is sürgette az érsek az újjáépítést, mert úgy vélte, hogy az egri püspökség jövedelmeinek rovására más fogja a felújítást elvégezni.²² Talán a levél fényében további értelmet nyer az az eddig is már ismert tény, hogy Fenessy püspök 1696-ban 2000 zszindelyt és zszindelyszeget küldött a plébánosnak a templom tetőzetének megújítására.²³

Ezenkívül még egy egyházi intézmény volt a városban a 17. század végén, az egri rácok temploma és plébániája. Ez a város északnyugati szegletében, a Rác-kapu mellett feküdt. A templom feltehetőleg a középkori ágostonrendi remeték templomával azonos, legalábbis a jezsuiták Historia Domusa így tudta.²⁴ Kovács Béla ide helyezte a középkori Szent Miklós templomot, amelyet a város 1596-os elfoglalása után adtak a törökök a város rác lakosságának.²⁵ A rác templom szomszédságában egy romos épület is állt, erről pedig úgy tartották, hogy egy középkori apácakolostor maradványai.²⁶

Érdemes azt is áttekinteni, hogy az egyházhoz kötődő személyek hol laktak. A piactér és a Szent Mihály plébániatemplom közti területen, a későbbi liceum területén bírt házzal Deák János püspöki tisztartó.²⁷ A plébániatemplom előtti területen álló házsorban lakott Szabó Mátyás sekrestyés és harangozó, itt egyértelmű, hogy az általa betöltött feladat miatt kapott itt házat. Pár telekre tőle bírt házat Tassy Mihály alispán

²¹ Heves megye i.m. 408.

²² Egri Érseki Levéltár, Archivum Vetus Nr. 722. 1692. november 17., Pozsony. Széchényi György érsek levelében „*ecclesia illa desolata*”-ként említi a templomot, emiatt merülhet föl a gyanú, hogy a várbeli romos Szent János székesegyházra gondolhatott a városbeli, 1688-tól lassan, de fokozatosan felújítás alatt álló Szent Mihály plébániatemplom helyett.

²³ Heves megye i.m. 408.

²⁴ Uo. 562.

²⁵ Kovács B.: Eger középkori i.m. 86.

²⁶ Kovács B.: *Agria recuperata* i.m. 115.

²⁷ Uo. 84.

özvegye, Csáktornyai Borbála asszony, aki a ferences rend támogatója volt, Borsicz Jánossal együtt az ő adományából épült fel a ferences rendház Egerben mint azt már fentebb említettem.²⁸ Végrendeletében is bőkezűen támogatta a rendet. Házi eszközeit mind a rendre hagyta, egy drágakő eladásából származó összeget pedig a ferences templom építésére szánta. Birtokának, Szentdomonkos falunak eladásából származó jövedelmet pedig az egri, szécsényi, füleki és gyöngyösi kolostorokra hagyta. Végakarata szerint az egri ferences templomban kellett örök nyugalomra helyezni, amennyiben ez nem volt lehetséges, akkor a Szent Mihály plébánia-templomban.²⁹ Az egri ferences gárdián, Palásthy András édesanyja is kapott egy telket a város délkeleti szegletében, a Maklári-kapu közelében.³⁰

A Szent Mihály plébánia-templom és a püspöki rezidencia közötti domboldal házai közül kettőt lebontásra ítélték, ezzel a temetőt akarták bővíteni. Szintén itt a domboldalon volt a plébániaépület, két házból kialakítva, amelyhez kert is csatlakozott. Közelében kapott telket a kántor.³¹ A püspöki rezidenciát és a piacleret összekötő utcában kapott házat Molnár István tanítómester.³² A Hosszú-utcában, a jezsuiták rendházához közel lakott Farkas János, az egri káptalan provizora.³³ Szintén itt került három házból kialakításra az ispotály is, amely mellett egy használaton kívüli mecset állt, nincs információnk arról, hogy a mecsetet ispotálytemplom céljára felhasználták volna.³⁴

Az Ispotály utcájában kapott telket és házat az egri püspök titkára, Szörényi Gábor. A titkár 1689 nyarán a Breuner-féle kamarai bizottsághoz benyújtott kérvényéből tudjuk, hogy a ház részben leégett, részben romos állapotban volt, mikor átvette, azt saját költségén addigra már valamelyest helyrehozta. A házhoz egy kis szőlőföldet is kapott. A bizottságtól ekkor Fenessy György egri püspök ajánlásával a ház mellé szántóföldet és kaszálót kért.³⁵

Összességében az mondható el, hogy a rác templom, a ferencesek, a szerviták temploma és rendháza, valamint a káptalani templom, és a plébánia-templom középkori előzményekre épült, amelyek a török időben mecsetként szolgáltak. A középkori Szent Jakab templom és ispotály, mely a Német-kapu közelében feküdt, a kora újkorban már nem nyerte vissza vallási funkcióját.³⁶ Így újabb, törökkori épületeket, mecseteket a jezsuiták

²⁸ Uo. 86–87.

²⁹ *Karácsonyi J.:* Szt. Ferencz rendjének i.m. II. 37.

³⁰ *Kovács B.:* *Agria recuperata* i.m. 80.

³¹ Uo. 91.

³² Uo. 119.

³³ Uo. 99.

³⁴ Uo. 101.

³⁵ MNL OL E 254, 119. csomó, 1689. augusztus, Nr. 48., Sine dato.

³⁶ *Kovács B.:* *Eger középkori* i.m. 77, 79.

és a minoriták kaptak. Ezeken az épületeken kívül a város több pontján ekkor még álltak használaton kívüli, az iszlám vallásos építményei, kisebb mecsetek, iskolák, továbbá fürdők, de ezek a város visszafoglalása után nem kaptak keresztény vallási funkciót. A térképre tekintve az is elmondható, hogy a szerzetesrendek, valamint a püspökség által megkapott épületek jól elosztva, a város különböző részeit kellőképpen lefedve kerültek átadásra. Talán egyedül a vár és a Maklári-kapu közti térség mondható ilyen szempontból fehér foltnak, az itteni lakosság alighanem a ferencesekhez és a minoritákhoz járt leginkább.

Ha az újjátelepülő Eger társadalmát ehhez kapcsoljuk, a következőt láthatjuk. A török kivonulását követően a városban nagy számban maradtak vissza muzulmánok, akik az Oszmán Birodalom különböző tájairól származtak. Palásthy András és a ferencesek már az első napokban hozzáláttak az ő keresztény hitre térítésükhöz, amelyhez aztán a többi szerzetesrend, de mindenekelőtt a jezsuiták is csatlakoztak.³⁷ Sugár István kutatásai igazolták, hogy miután Egerben a vár feladását rögzítő kapitulációs egyezmény értelmében az országban egyedülállóan kiváltságos helyzet illette az a keresztény hitre tért korábbi oszmán alattvalókat, az egri újkeresztények nemcsak az egri törökök soraiból származtak, hanem a környező településekről is, sőt még Nagyvárad 1691–1692. évi visszafoglalásának idejében is települtek még Egerbe. Összesen körülbelül 400 főre tehető a számuk. Többségük a vár alján lakott, a mai Dobó utca mentén, amelyet a korbán a források épp emiatt Türkengasseként is jelölnek. Az egri újkeresztények 50 %-a itt és a közeli Felnémeti utcában lakott. Sugár István azt is kimutatta anyakönyvi adatok alapján, hogy igen nagy arányban egymás közt házasodtak és egymás közül választottak keresztzsülőket, amely nagyfokú összetartásra utal. Ezt a különállást a jezsuita források is megerősítik, kihangsúlyozva, hogy inkább csak színleg lettek keresztények, a keresztény tanokat nem fogadták be igazán, így a város etnikailag heterogén, de felekezetiileg döntően keresztény lakosságával nem kerültek kapcsolatba, ahogy a többség is kinézte maguk közül őket. Ez is közrejátszott abban, hogy az 1699. évi karlócai békét követően elkezdtek Törökországba költözni, s a folyamat a Rákóczi-szabadságharc idején is tovább folytatódott.³⁸ Természetesen voltak, akik úgy tűnik sikeresen integrálódtak Eger keresztény közösségébe. A város középpontjában, a piactéren óriási telket birtokolt Noszvaji Ferenc, aki a török időben Noszvaj község török földesura volt. 1697-ben ezt a hatalmas telket a minoritáknak adományozta, itt épült fel a 18. században a ma is látható minorita templom.³⁹

³⁷ Sugár I.: Heves megye i.m. 1987. 265.

³⁸ Sugár István: A mohamedán vallásról katolikusra tért volt török alattvalók Egerben. Agria – Az Egri Múzeum Évkönyve 16–17. (1978–1979.) 185–187.

³⁹ Uo. 204–205.

A rácok telepedtek le leginkább egy tömbben a Ráckapu és a rác-templom térségében. Az egri görögök és rácok 1688. szeptember 20-án az egri püspök előtt letették az esküt és egyesültek a katolikus szertartásúakkal a minorita Historia Domus szerint. Ez azonban nem lehetett tartós, mert 1715-ben Erdődy püspök lefogatta a görögök idős papját, mert bár névleg letette az esküt, azt nem tartotta meg, a keleti szertartást követte, és a karloviczi görög keleti gyűlésre is elment.⁴⁰ A görög katolikus lakosság közül csak néhányan laktak a város más pontjain, így például Görög Tamás kereskedő lakott a város középpontjában, a piactéren, amelynek északkeleti szegletében helyezkedtek el a rácok boltjai.⁴¹

A protestánsok kis számban telepedtek meg Egerben, és nem is különültek el annyira, mint az újkeresztények vagy a rácok. Főként a Hoszszú utca mentén szereztek házakat. Az evangélikusok esetében a családnevek alapján feltételezhető a német származás, valamint igen nagy volt köztük a mészárosok aránya. A reformátusok leginkább a városba települt füleki, ajnácskői, szendrői, putnoki és ónodi hajdúk közül kerültek ki. A várparancsnok, gr. Buttler alá tartoztak és a várórség részét képezték. A református hajdúk igazi vezetője azonban a szendrői alkapitány, Ragályi János kapitány volt. Az első konfliktusok velük adódtak. Titokban református vallásgyakorlatot folytattak, ami felekezeti-társadalmi konfliktushoz vezetett a város vezetőivel és az egri katolikus papsággal.⁴² Ragályi személyesen is összetűzésbe került a káptalannal 1688 májusában, amikor egy kisebb egri szőlőföldjét a káptalan provizora állítása szerint tőle jogtalanul elfoglalta.⁴³

Az igazi konfliktus azonban 1689 késő nyarán pattant ki. Az egri harmincados, Weniger Urban a Budai Kamarai Adminisztrációnak jelentette, hogy az egri katolikus lakosság között elterjedt a híre, hogy Ragályi és református katonái 1689. szeptember negyedikére időzítve tervüket, erővel el akarják foglalni a Szent Mihály plébániatemplomot és lelkészt akarnak behozni oda. Maguknak pedig ingyen, minden illeték megfizetése nélkül szántóföldet, rétet és szőlőföldet akarnak foglalni.⁴⁴ 1689 októberében az egri lakosoktól tanúvallomásokat vettek fel, melyben többen arra panaszkodtak, hogy Ragályi katonái a házukra törtek, sőt úgy tudták, hogy elsősorban az újkeresztényeket akarták kiűzni a városból. De alighanem a rácokat sem különösebben szívtelték, mert egy rác tanú vallomása szerint az

⁴⁰ Heves megye i.m. 562.

⁴¹ Kovács B.: *Agria recuperata* i.m. 117, 126.

⁴² Heves megye i.m. 25–26.

⁴³ MNL OL, E 254, 113. csomó, 1688. május, Nr. 181., 1688. május 17., Eger.

⁴⁴ MNL OL, E 285, Budai Kamarai Adminisztráció, Varia, 7. Eger, fol. 22., 1689. augusztus 30., Eger.

egyik hajdú így kiáltott utána: „...ördög teremtette nem kell Egerbe olyan pogány, hanem embernek való Eger.” A legfőbb terv azonban valóban a Szent Mihály templom elfoglalása és a református prédikátor behozatala volt.⁴⁵

A városvezetés alighanem emiatt fordult szembe Ragályival és a hajdúkkal, ahogy azt Ragályinak egy leveléből kiderül, mely épp pár nappal a felvett tanúvallomások előtt kelt. Eszerint 1689 őszén a városvezetés a magyar hajúkat – panaszolta Ragályi – rebellisnek tartva, házaikból elűzte, és sokan, akik nem remélhettek Egerben lakást, inkább föladták szolgálataikat és hazaszállingóztak.⁴⁶ Ezek az ellentétek azonban Ragályi János 1690. évi halálával elsimultak, a hajdúk lassanként elhagyták Egert.⁴⁷ A felekezeti ellentétek kiküszöbölését és a protestánsok egri letelepedésének tiltását várták a püspök és a város között 1695-ben megkötött egyezmény egyik pontja szerint, mely kimondta, hogy zsidók és eretnekek nem telepedhetnek meg a városban.⁴⁸

A szerzetesrendek megtelepedésével, a plébániatemplom felújításának megkezdésével, a püspöki és káptalani rezidenciák helyének kijelölésével megkezdődött Eger újjáépülése mint püspöki székhely. A szerzetesrendek tevékenysége nyomán megkezdődött az egri városi társadalom vallásos-egyházi integrációja, ennek csupán egyik jele volt a jezsuita atyák által alapított Agoniae Christi társulat és a Mária-kongregáció gyorsan növekvő létszáma. Természetesen a püspöki székhely teljes kiépülése és a helyi közösség bevonása az egyházi életbe a hitélet különböző formáin keresztül egy hosszan elnyúló folyamat volt, amely még bőven adott feladatot a 18. századi egri püspököknek is. Azonban az ennek ellenére is leszögezhető, hogy e folyamat kezdetei a 17. század végén már jelen vannak, hiába tartotta székhelyét Fenessy György püspök még Kassán és Jászón.

⁴⁵ Heves Megyei Levéltár, XII-3/a/14., Egri Érsekség Gazdasági Levéltára, Liber XV., pag. 14–25., 1689. október 20.

⁴⁶ MNL OL, E 254, 120. csomó, 1689. október, Nr. 33., 1689. október 15., Eger.

⁴⁷ Kovács B.: *Agria recuperata* i.m. 40–41.

⁴⁸ Nemes L.: Eger város i.m. 12.